

Nehomogenita sítě vysokých škol v Čechách, na Moravě a ve Slezsku

Jana Musilová

Soustředění vysokých škol odlišných obsahem a oborově specifickými možnostmi uplatnění absolventů (a tomu odpovídajícím stylem studia) v hlavních městech regionů je logické. „Nehomogenitu“ by však bylo možné spatřovat v existenci více prostorově blízkých vysokých škol s obdobným obsahovým zaměřením studijních programů. Taková situace nastala v několika případech po roce 1989 vznikem nových vysokých škol univerzitního typu, popřípadě reformováním škol jednooborově zaměřených, v blízkosti již tradičních univerzit, či v blízkosti vzájemné. V případě veřejných vysokých škol se jedná například o dvojice Ostravská univerzita v Ostravě – Slezská univerzita v Opavě, Univerzita Pardubice – Univerzita Hradec Králové, Univerzita Tomáše Bati ve Zlíně – Univerzita Palackého v Olomouci. Není překvapivé, když „nehomogenity“ takového typu jsou podnětem k úvahám o efektivitě a kvalitativní úrovni systému jako celku, resp. jeho některých částí.

Příspěvek se soustředí na porovnání vybraných parametrů, které mohou o efektivitě vypovídat, s odpovídajícími parametry historicky starších vysokých škol se zavedenou tradicí. Jedná se o parametry charakterizující jak stav, tak vývoj některých ukazatelů popisujících efektivitu činnosti vysoké školy. Použita jsou výhradně veřejně dostupná data, což omezuje volbu vhodných parametrů efektivit. Z téhož důvodu nejsou soukromé vysoké školy do rozboru zahrnuty vůbec. Některé údaje o nich, narozdíl od odpovídajících dat veřejných vysokých škol, totiž veřejně dostupné nejsou, ačkoli by jejich zveřejňování mělo být logicky považováno za nutnou podmínku akreditace.

Komentáře k prezentaci

Pro prezentaci byly použity veřejně dostupné údaje z webových stránek MŠMT, Ústavu pro informace ve vzdělávání a vysokých škol.

Snímek č. 2 – Umístění veřejných a státních vysokých škol v ČR.

Veřejné a státní vysoké školy jsou po ČR prostorově rozmístěny tak, že s výjimkou Karlovarského kraje je v každém kraji alespoň jedna veřejná vysoká škola. V Praze je skupina devíti vysokých škol (8 VVŠ, 1 státní), v Brně skupina šesti vysokých škol (5 VVČ, 1 státní). Zaměření různých vysokých škol v Praze, resp. v Brně, z hlediska oborové skladby studijních programů je různé. Vzhledem k této skutečnosti i vzhledem k tomu, že jde o největší a tradiční „univerzitní“ města v ČR, není soustředění vysokých škol charakterizováno jako anomálie či „nehomogenita“. Jiný názor může být přijímán, pokud jde o dvojice škol Hradec Králové-Pardubice (22 km), Ostrava-Opava (33 km), Olomouc-Zlín (59 km), jejichž skladba studijních programů a oborů je obdobná.

Snímek č. 3 – Výběr srovnávaných veřejných vysokých škol.

Pro přehlednost bylo nutné provést z 26 veřejných vysokých škol vhodný výběr, který by se vztahoval k posuzovaným dvojicím. Do výběru byly zahrnuty kromě posuzovaných dvojic vysokých škol také ostatní veřejné vysoké školy „univerzitního typu“ jak z hlediska zákona 111/1998 Sb., tak z hlediska „univerzálnosti“ studia, tj. šíře souboru studijních programů (přírodovědné, humanitní, společenskovední, ekonomické). Výběr:

- historicky nejstarší univerzity: Univerzita Karlova, Masarykova univerzita, Univerzita Palackého (vyznačeny červeně),

- dvojice: Ostravská univerzita v Ostravě – Slezská univerzita v Opavě, Univerzita Pardubice – Univerzita Hradec Králové, Univerzita Tomáše Bati ve Zlíně – Univerzita Palackého v Olomouci (označeny modře, s výjimkou Univerzity Palackého, která patří i do první skupiny),
- ostatní univerzity obdobného typu: Jihočeská univerzita v Českých Budějovicích, Univerzita J. E. Purkyně v Ústí n. L., Západočeská univerzita v Plzni (vyznačeny černou nebo šedou barvou)

Snímek č. 4 – Studijní programy a studenti.

- **První sloupec tabulky:** Zkratky vysokých škol.
- **Druhý sloupec tabulky:** Počty fakult + vysokoškolských ústavů.
Stojí za pozornost, že kromě Univerzity Karlovy je počet fakult plus ústavů jednotlivých vysokých škol, až na ojedinělé výjimky, zhruba stejný. (Například výrazně menší VŠ jak podle počtu studentů tak podle podílu na studijních programech se prakticky neliší počtem těchto součástí od Masarykovy univerzity.)
- **Třetí, čtvrtý, pátý sloupec tabulky:** Procentní podíl jednotlivých vysokých škol na celkovém počtu bakalářských, magisterských a doktorských studijních programech zabezpečovaných všemi těmito vybranými školami (součet každého sloupce činí 100 %).
 - Údaje jsou zaokrouhleny na jednotky procent, jak to zhruba odpovídá relevanci vstupních údajů o studijních programech na www-stránkách univerzit.
 - V případě, že obsahově shodný studijní program je zvlášť akreditován v několika formách (například Historie – prezenční forma, Historie – kombinovaná forma, Historie – celoživotní vzdělávání, Historie – v angličtině), je v tabulce zahrnut jen jednou.
 - U Univerzity Karlovy je na www-stránkách uveden jen souhrnný počet bakalářských a magisterských programů, rozdělení do tabulky je odhadnuto.
 - Údaje v tabulce podávají jen velmi přibližný, a možná i zkreslený obraz o podílech jednotlivých škol na všech programech také proto, že obsahová šíře akreditačních programů na školách je pravděpodobně různá. Z tohoto hlediska je možno poukázat na nejednotný postup Akreditační komise.
- **Šestý sloupec tabulky:** Procentní podíl jednotlivých vybraných škol na celkovém počtu studentů všech typů programů (bakalářských, magisterských, doktorských) vybraného souboru škol.

Snímek č. 6 – Časový vývoj počtu vysokých škol v ČR v letech 2004 až 2008.

- **Vlevo:** Vývoj počtu veřejných a státních vysokých škol, vývoj počtu soukromých vysokých škol.
- **Vpravo:** Počty studentů bakalářských, magisterských a doktorských studijních programů v letech 2004/2005 až 2008/2009 na veřejných a soukromých vysokých školách. Počet uveden v tisících. Počet doktorských studentů soukromých vysokých škol v letech 2004/2005 až 2006/2007 je nulový, v roce 2007/2008 resp. 2008/2009 činí 7, resp. 10.

Snímek č. 7 – Výběrovost školy, srovnání v letech 2004/2005 a 2008/2009.

- Řada „přijetí [%]“ (tmavomodré sloupce) představuje procentní podíl studentů, kteří dostali v přijímacím řízení dané školy kladné rozhodnutí o přijetí, na celkovém počtu studentů, kteří se na dané škole dostavili k přijímací zkoušce (a projevíli tak o studium skutečný zájem).

- Řada „zapsaní [%]“ (žluté sloupce) představuje procentní podíl studentů, kteří se ke studiu skutečně zapsali, na celkovém počtu studentů, kteří se na dané škole dostavili k přijímací zkoušce.
- V obou případech se jedná o fyzické osoby, nikoli o tzv. „studia“, vztažných 100 [%] je úmyslně voleno pro obě řady shodně.

Snímek č. 8 – „Nadregionální význam“ školy – Ia – rok 2008/2009.

Tento snímek orientačně ukazuje, nakolik jde význam školy nad úroveň kraje, v němž je umístěna. Graf ukazuje, jaké procento studentů z jiných krajů, než z kraje, v němž se nachází vysoká škola, studuje na této škole.

- Jako jeden kraj je ve výpočtech brána dvojice Praha + Středočeský kraj, dvojice Pardubický kraj + Královéhradecký kraj a dvojice Olomoucký kraj + Zlínský kraj.
- Jsou bráni v úvahu pouze studenti se státním občanstvím ČR.
- Graf hodnotí akademický rok 2008/2009.

Například výška sloupce 14 u Univerzity Karlovy znamená, že z celkového počtu studentů majících trvalé bydliště v kterémkoli z krajů s výjimkou Prahy a Středočeského kraje studuje na Univerzitě Karlově cca 14 procent. Pozor: součet hodnot sloupců přes všechny školy nedává 100%.

Snímek č. 9 – „Nadregionální význam“ školy – Ib – rok 2008/2009.

Význam snímku je stejný jako u snímku 8, s tím rozdílem, že jsou bráni v úvahu všichni studenti, tj. občané ČR i cizinci.

Snímek č. 10 – „Nadregionální význam“ školy IIa – rok 2008/2009.

- Jako jeden kraj je ve výpočtech brána dvojice Praha + Středočeský kraj, dvojice Pardubický kraj + Královéhradecký kraj a dvojice Olomoucký kraj + Zlínský kraj.
- Jsou bráni v úvahu pouze studenti se státním občanstvím ČR.
- Graf hodnotí akademický rok 2008/2009.
 - **Levé sloupce:** Procentní podíl dané školy na celkovém počtu studentů studujících na vybraných jedenácti školách. Součet hodnot sloupců přes všechny školy dává 100 %. Je-li počet studentů studujících na i-té škole $N(i)$, a $N = \sum_i N(i)$, pak výška sloupce i-té školy je $100 \cdot N(i)/N$. Například: Na vybraných jedenácti vysokých školách studovalo v roce 2008/2009 celkem 176 687 studentů s občanstvím ČR, z nich na Univerzitě Karlově 41 758 studentů, tj. celkem 24 %.
 - **Pravé sloupce:** Procentní podíl studentů daného kraje studujících na dané škole (v tomto kraji) na celkovém počtu všech studentů všech jedenácti vybraných škol. Je-li $n(ij)$ počet studentů s trvalým bydlištěm v j-tém kraji studujících na i-té škole, tedy $N(i) = \sum_j n(ij)$, pak výška sloupce i-té školy je $100 \cdot n(ij)/N$, přičemž hodnota j přísluší tomu kraji, v němž je vysoká škola umístěna. Pozor: součet hodnot sloupců přes všechny školy nedává 100%. Například: Na vybraných školách studovalo v roce 2008/2009 celkem 176 687 studentů s občanstvím ČR. Na Univerzitě Karlově studovalo v tomto roce 15 236 studentů – občanů ČR s trvalým bydlištěm na území Prahy a 6 317 studentů – občanů ČR s trvalým bydlištěm ve Středočeském kraji, celkem 21 553, tedy $(100 \cdot 21\,553)/176\,687 = 12\%$. Podíl všech studentů ku studentům „vlastního kraje“ na Univerzitě Karlově je tedy 2:1.

Snímek č. 11 – „Nadregionální význam“ školy IIb – rok 2008/2009.

Význam grafů je stejný jako u snímku 10 s tím rozdílem, že do celkového počtu studentů jsou započítáváni cizinci.

Snímek č. 13 – „Efektivita“ – 2008/2009.

- **První sloupec tabulky:** Zkratka vysoké školy.
- **Druhý sloupec tabulky:** Přepočtený počet akademických pracovníků dané školy připadající na 100 studentů této školy (jde souhrnně o všechny studenty všech typů studijních programů, včetně cizinců)
- **Třetí sloupec tabulky:** Přepočtený počet ostatních pracovníků dané školy připadající na 100 studentů této školy (jde souhrnně o všechny studenty všech typů studijních programů, včetně cizinců)
- **Čtvrtý sloupec tabulky:** Počet ostatních pracovníků dané školy na jednoho akademického pracovníka této školy (přepočtené pracovní poměry).

Podíly samozřejmě nehodnotí skutečnou efektivitu činnosti vysoké školy, proto uvozovky.

Snímek č. 14 – Vývoj kvalifikační struktury v letech 2004/2005 až 2008/2009.

Graf ukazuje vývoj procentního podílu přepočteného počtu docentů + profesorů na počtu přepočtených akademických pracovníků dané školy. Nad grafem je uvedena příslušná počáteční (2004/2005) a koncová (2008/2009) hodnota reprezentující všechny (nejen vybrané) veřejné vysoké školy.